

Görelî Yoksunluk ve Algılanan Stres Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Akademisyenler Üzerine Bir İnceleme (An Investigation of The Relationship Between Relative Deprivation and Perceived Stress: A Review on Academicians)

Nihan YILMAZ ^a

^a Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü, Ankara, Türkiye.

nihangursoy@hacettepe.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
Anahtar Kelimeler: Görelî yoksunluk Algılanan stres Akademisyenler	Amaç – Akademik personelin yaşadığı düşünölen iş yükü, , yetersiz ücret, fiziki çalışma koşullarının yetersizliği, ağır ders yükleri, yurtiçi ve yurtdışı bilimsel çalışmalara katılımı teşvik edecek yeterli parasal kaynağın ve düzenlemenin olmaması, atanma ve yükselme ölçütlerinin sürekli değıştirilmesi, kadro tıkanıklıkları gibi faktörler akademisyenlerde stres ve yoksunluğun dikkate alınması gereken sorunlar olduğu fikrini güçlendirmektedir. Bu nedenle, bu araştırma, akademisyenlerde görelî yoksunluk ve algılanan stres arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla planlanmış ve yürütölmüştür.
Gönderilme Tarihi 5 Nisan 2020 Revizyon Tarihi 12 Haziran 2020 Kabul Tarihi 18 Haziran 2020	Yöntem – Araştırmanın evrenini; Ankara ilindeki iki devlet üniversitesinde çalışmakta olan akademisyenler oluşturmaktadır. Çalışmada Cohen ve diğlerleri (1983) tarafından geliştirilen “Algılanan Stres Ölçeği” (ASÖ) ve Callan ve diğlerleri (2011) tarafından geliştirilen “Görelî Yoksunluk Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışma verileri değlerlendirilirken kategorik değışkenler için frekans dağılımı, sayısal değışkenler için tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. İki gruba sahip kategorik değışkenler arasındaki farkın incelenmesinde bağımsız örneklem t testinden, ikiden fazla gruba sahip kategorik değışkenler arasındaki farkın incelenmesinde ise “tek yönlü varyans analizi” (ANOVA) kullanılmıştır. İki sayısal değışken arasındaki ilişkinin incelenmesinde ise pearson korelasyon analizinden yararlanılmıştır.
Makale Kategorisi: Araştırma Makalesi	Bulgular – Araştırmanın sonuçlarına göre, akademisyenlerin görelî yoksunluk puan ortalamasının yüksek düzeylere yakın olduğu; algılanan stres puan ortalamasının ise yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Görelî yoksunluk ile algılanan stres arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur.
	Tartışma – Görelî yoksunluk ile algılanan stres arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur. Buna göre görelî yoksunluk arttıkça kişilerin algılanan stres düzeyleri de yükselmektedir. Görelî yoksunluğun sosyal ve algısal bir olgu olduğunu dikkate aldığımızda, bu bulgu beklentiler doğrultusundadır. Bu sonuç ile eşit ve adil olmayan sonuçların algılanışı sonucunda oluşan yoksunluk duygusunun akademisyenlerde strese yol açtığı düşünölebilir.
ARTICLE INFO	ABSTRACT
Keywords: Relative deprivation Perceived stress Academicians	Purpose – Factors such as workload, insufficient wages, insufficient physical working conditions, heavy course loads, the lack of sufficient financial resources and regulations to encourage participation in domestic and international scientific studies, continuously changing appointment and promotion criteria, and staff occupancy that are thought to be experienced by academic staff strengthen the idea that stress and deprivation are problems that should be taken into consideration for academicians. Therefore, this study was planned and conducted to examine the relationship between relative deprivation and perceived stress among academicians.
Received 5 April 2020 Revised 12 June 2020 Accepted 18 June 2020	Design/methodology/approach – The population of the study consists of academicians working at two public universities in Ankara. The "Perceived Stress Scale" (PSS) developed by Cohen et al. (1983) and the "Relative Deprivation Scale" developed by Callan et al. (2011) were used in the study. While evaluating the study data, frequency distribution for categorical variables and descriptive statistics for numerical variables were given. The independent samples t-test was used to examine the difference between categorical variables with two groups, and the "one-way analysis of variance" (ANOVA) was used to examine the difference between categorical variables with more than two groups. Pearson's correlation analysis was used to examine the relationship between two numerical variables.
Article Classification: Research Article	

Önerilen Atf/ Suggested Citation

Yılmaz, N. (2020). Görelî Yoksunluk ve Algılanan Stres Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Akademisyenler Üzerine Bir İnceleme, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12 (2), 1974-1983.

Findings – According to the results of the study, it was determined that the mean relative deprivation score of academicians was close to high levels, and the mean perceived stress score was high. It was found that there was a high positive correlation between relative deprivation and perceived stress.

Discussion – It was found that there was a high positive correlation between relative deprivation and perceived stress. Accordingly, perceived stress levels of individuals increase as relative deprivation increases. Considering that relative deprivation is a social and perceptual phenomenon, this finding is in line with expectations. In accordance with this result, it can be thought that the feeling of deprivation resulting from the perception of unequal and unfair results causes stress in academicians.

1. GİRİŞ

Gordon ve Spicker'e (1999:37) göre yoksunluk, refah eksikliğini ifade eder, çoğu zaman kaynaklara yönelik istek ihtiyaçları ifade etmekle birlikte, yoksunluk psikolojik ihtiyaçlara da eşit derecede uygulanabilir. Yoksunluk, mutlak yoksunluk ve görelî yoksunluk olarak ikiye ayrılmaktadır. Mutlak yoksunluk, bireyin hayatta kalmak için kendi üç temel gereksinimini (beslenme, su kaynakları ve barınak) karşılayamamasını ifade ederken; görelî yoksunluk yalnızca temel gereklilikten olan yoksunluk olmamakla birlikte; bireyin kendini toplumdaki diğer insanlarla karşılaştırması ve yaşam standardının, diğer insanlardan daha kötü olduğu ve yaşam standardına yükseltilmesini istediği anlamına gelmektedir (Gordon ve Spicker, 1999:37).

Görelî yoksunluk kavramı literatüre Stouffer'in 2. Dünya Savaşı'nda askeri personel üzerinde yapmış olduğu çalışmalar neticesinde girmiştir (Stouffer, 1949:705). Stouffer'in araştırması, "güneyde görevli siyah askerlerin, kuzeyde görev yapan siyah askerlere göre sosyo-ekonomik koşulların daha elverişsiz olmasına rağmen, askeri yaşamdan daha memnun olduklarını ortaya koyan, mantığa aykırı bir bulgudan" bahsetmektedir. Araştırmaya göre, "güneydeki askerlerin kendilerini güneydeki sivil meslektaşlarından daha ayrıcalıklı hissettikleri, oysaki kuzeydeki askerlerin, kendilerini kuzeydeki sivil meslektaşlarından görelî olarak daha az ayrıcalıklı hissettikleri" fikrine dayandırılmıştır. Bu durumun sebebi, insanların nesnel koşullara tepkilerinin öznel karşılaştırmalarına bağlı olmasıdır (Walker ve Smith, 2002). Davis'e (1959:281) göre, görelî yoksunluk, arzulan bir şeyden yoksun olan bir bireyin kendisini, kendi sosyal ortamında sahip olmak istediği şeylere sahip olan diğer insanlarla karşılaştırması durumunda ortaya çıkmaktadır.

Görelî yoksunluk hem bireysel hem de grup düzeylerinde ortaya çıkmaktadır. Runciman (1966:96,227), "Görelî Yoksunluk Teorisi" konusunda, "kişisel görelî yoksunluk (egoistic/personal relative deprivation)" ile grupsal görelî yoksunluk (fraternalistic/group relative deprivation)" ayrımını yapan ilk kişidir. "Kişisel görelî yoksunluk", kişinin bireysel durumuyla olan memnuniyetsizlik duygularını temsil eden olumsuz bir sosyal karşılaştırma sürecidir. "Grupsal görelî yoksunluk", ise bireyin içinde bulunduğu grubu diğer gruplarla karşılaştırması sonucu oluşan hoşnutsuzluk duygusudur. Bu çalışmada kişisel görelî yoksunluk üzerinde durulacaktır.

Kişisel görelî yoksunluk psikolojik ve fiziksel sıkıntıların önemli bir yordayıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nesnel eşitsizliğin ve görelî yoksunluğun sebebi olan öznel eşitsizliğin zihinsel ve fiziksel sağlık üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Eşitsizlik bireysel düzeydeki sosyoekonomik karşılaştırmalara ve bireydeki bu eşitsizlik algısı da sonuç olarak strese sebep olmaktadır. (Beshai vd., 2017:3).

Stres; kelime anlamı, zorlanma, gerilme ve baskı olan, İnsanı yakın duygusal ilişkilerden uzaklaştıran, verimliliğini düşüren ve en önemlisi hayattan aldığı zevki azaltan bir durumdur (Baltaş ve Baltaş 2013: 11,13). Algılanan stres ise kişinin içeriden veya dışarıdan gelen ve mevcut dengeyi veya duygusal, bilişsel, sosyal işleyişi bozma eğilimi gösteren ve bireyi bu dengeyi korumaya veya bozulan dengeyi yeniden kurmaya yönelik yeni davranışlara zorlayan gerçek ya da algılanan uyarıcılara verdiği fiziksel, ruhsal, bilişsel tepkilerdir (Budak, 2001:704).

Görelî yoksunluk konusunda yapılan yeni çalışmalar incelendiğinde görelî yoksunluğun birden fazla eşzamanlı etkiye sahip olabileceği görülmektedir. Her ne kadar görelî yoksunluk tartışmalarının çoğu tepki olarak öfke ve kızgınlığa odaklanmış olsa da, diğer olası tepkiler içerisinde stres de yer almaktadır.

Akademik personelin yaşadığı düşünülen iş yükü, kadro tıkanıklıkları, yetersiz ücret, fiziki çalışma koşullarının yetersizliği, ağır ders yükleri, yurtiçi ve yurtdışı bilimsel çalışmalara katılımı teşvik edecek

yeterli parasal kaynağın ve düzenlemenin olmaması, atanma ve yükselme ölçütlerinin sürekli değiştirilmesi (Gillespie vd., 2001:56) gibi faktörler akademisyenlerde stres ve yoksunluğun dikkate alınması gereken sorunlar olduğu fikrini güçlendirmektedir. Akademisyenlerin bu tür olumsuzluklar yaşaması, toplumun geleceğini yönlendirecek olan gençlerin sağlıklı yetiştirilmesi, eğitilmesi ve böylece sağlıklı nesillerin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Stres yaşanmasını önlemek ve stresin etkilerini azaltmak amacıyla stres bağlantılı faktörlerin belirlenmesi, bireysel ve örgütsel hedeflerinin sürdürülebilirliği açısından önem arz edecektir (Yavuz ve Akça, 2018). Bu nedenle akademisyenlerin stres ve görel yoksunluk düzeylerinin azaltılmasının büyük önemi vardır (Aytaç vd., 2001: 64). Araştırmada literatür incelemesi sonrasında yöntem, araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve veri analizine dair bilgiler yer almaktadır. Ardından bulgular, sonuç ve tartışmaya yer verilmiştir.

1.1.Literatür İncelemesi

Akademisyenlerin kişisel görel yoksunluk duygusu ile stres düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya literatürde rastlanmamıştır. Bunun yanında, görel yoksunluk ile algılanan stres arasındaki ilişkiyi inceleyen sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır (Beshai vd., 2017; Özdemir, 2019; Inoue vd., 2019). İlgili çalışmalardan Beshai ve diğerleri'nin (2017) araştırmasında, stres aracılığıyla kişisel görel yoksunluğun fonksiyonel bozukluklara (fibromiyalji ve gastrointestinal) olan etkisini belirlemek amaçlanmıştır. Bu araştırmaya göre, stresin kişisel görel yoksunluk ile fibromiyalji ve gastrointestinal semptomlar arasındaki ilişkilere aracılık ettiği bulunmuştur. Beshai ve diğerleri (2017) çalışmada görel yoksunluğun fizyolojik boyutunu ele alırken Özdemir (2019) ise farklı görel yoksunluk seviyelerinde başa çıkma stratejileri ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Özdemir (2019), Beshai ve diğerleri (2017) ile benzer olarak görel yoksunluğun kişisel boyutunu ele almıştır (egoistic/personal relative deprivation). Araştırmanın sonuçlarına göre, düşük seviyede yoksun örneklemde kaçınmacı başa çıkma stratejisi ve algılanan stres arasında beklenen olumsuz yöndeki ilişki anlamlı bulunmamıştır. Düşük seviyede yoksun örneklemde bu kişiler daha düşük bir seviyede stres algılamışlardır. Ayrıca duygusal başa çıkma stratejisini kullanan kişilerin daha yüksek bir stres algısına sahip oldukları belirlenmiştir.

Inoue ve diğerleri'nin (2019) Çin'de stres ile görel yoksunluk ile algılanan sağlık ve stres ilişkisini incelediği araştırmasına göre; görel yoksunluk ile algılanan olumsuz sağlık durumu ve stresin birbiriyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bireylerin görel yoksunluk yaşama durumları diğer araştırmalardan (Beshai vd., 2017; Özdemir, 2019) farklı olarak çeşitli ev eşyalarına (mikrodalga fırın, televizyon, dvd, çamaşır makinesi vb. gibi) sahip olup olmama gibi nesnel durumlara göre belirlenmiştir. Beshai ve diğerleri (2017) her ne kadar görel yoksunluğun fiziksel sonucunu araştırırsa da Özdemir (2019)'in araştırmasında olduğu gibi her iki çalışmada da öznel karşılaştırmalar sonucu oluşan görel yoksunluk araştırılmıştır.

Literatürde görel yoksunluk ve algılanan stres kavramları akademisyenler açısından ayrı ayrı araştırılmış olup; akademisyenlerin görel yoksunluk düzeylerini inceleyen bir araştırmaya literatürde rastlanılmamıştır. Bunun yanında literatürde akademisyenlerin stres düzeylerini inceleyen çeşitli araştırmalar bulunmaktadır (Ellez, 1999; Tomruk, 2014; Yusoff ve Azam 2014; Korkmaz, 2019). İlgili araştırmaların görel yoksunluk konusu ile bağlantısı bulunmayıp, akademisyenlerin stres düzeylerini ve kaynaklarını inceledikleri için aşağıda bir kaç araştırmaya yer verilmiştir.

Ellez (1999), Tomruk (2014) ve Yusoff ve Azam (2014) öğretim elemanlarının stres düzeylerini ve kaynaklarını araştırmıştır. Ellez'in (1999) çalışmasında, öğretim elemanlarının stres kaynaklarına yönelik algılarının cinsiyet, unvan ve kıdeme göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Kadınlar erkeklere göre daha fazla stres yaşarken; öğretim görevlisi ile araştırma görevlilerinin yüksek düzeyde stres yaşadıkları vurgulanmıştır. Tomruk'un (2014) araştırmasında stres kaynaklarına demografik özellikler açısından bakıldığında Ellez'in (1999) araştırmasında olduğu gibi kadınların ve araştırma görevlisi doktor olanların daha çok stres yaşadığı belirlenmiştir. Bunun yanında Tomruk'un (2014) araştırmasında evlilerin, 36-45 yaş aralığındakilerin, 1-5 yıl arası kıdeme sahip olanların ve teknik bölümlerde çalışanların daha çok stres yaşadığı sonucuna varılmıştır. Yusoff ve Azam (2014) diğer araştırmalarla benzer şekilde kadınların; Tomruk'un (2014) araştırmasından farklı olarak bekarların yüksek stres düzeyine sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Korkmaz'ın (2019) öğretim üyelerinin akademik unvanlarına yönelik algıları ile stres arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında ise cinsiyet ile unvan değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Elde

edilen değerlere göre kadınların, belirgin bir farkla erkeklerden daha yüksek iş stres düzeyine sahip oldukları görülürken; unvan açısından doçentlerin yüksek, profesörlerin ise düşük düzeyde strese sahip oldukları görülmüştür.

Literatür incelendiğinde görülmektedir ki her ne kadar akademisyenlerin stres düzeylerini ve kaynaklarını inceleyen çalışmalar bulunsun da görece yoksunluk ile stres ilişkisini inceleyen çalışmalar açısından literatürde büyük boşluk bulunmaktadır. Literatürde konu ile ilgili çalışma bulunmamasının yanında olası diğer değişkenlerin de (cinsiyet, unvan, medeni durum, gelir seviyesi algısı gibi) bu ilişkideki rolünü netleştirmek gerekmektedir. Akademisyenlerin eğitimci olarak geleceği şekillendirmedeki etkileri göz önüne alındığında görece yoksunluk ve algılanan stres arasındaki ilişkinin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda, bu çalışma, akademisyenlerde görece yoksunluk ve algılanan stres arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür. Böylelikle, çalışmanın alanda çalışan araştırmacılara ve literatüre katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

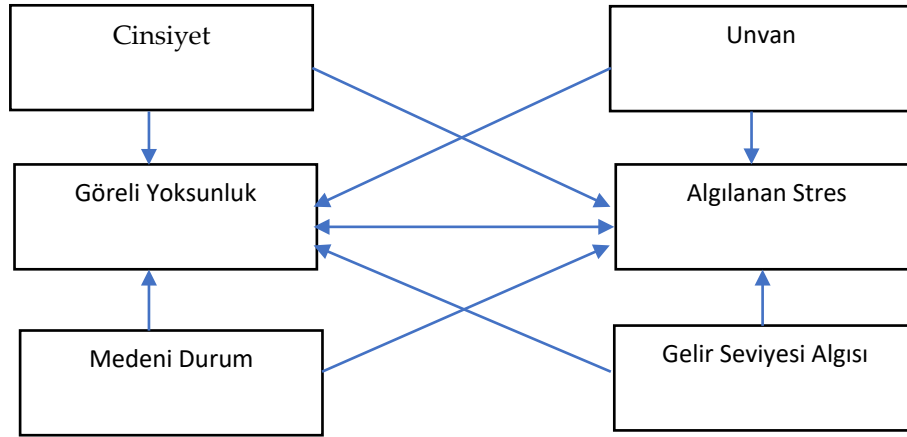
Bu bağlamda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Akademisyenlerde görece yoksunluk ile algılanan stres düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
2. Görece yoksunluk ve algılanan stres düzeyi; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, ebeveyn eğitim durumu, çalışma durumu ve algılanan gelir düzeyine göre farklılaşma göstermekte midir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, görece yoksunluk ile algılanan stres arasındaki ilişkiyi incelemek ve çeşitli değişkenlerin bunlar üzerindeki etkisini saptayabilmek amacıyla planlanmış ve bu kavramlara ilişkin daha fazla veri elde edebilmek için nicel bir araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırma modeli kapsamında değişkenler, ilişkisel araştırma deseni ile incelenmektedir. Araştırmanın modeli aşağıda verilmiştir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini; Ankara ilindeki iki devlet üniversitesinde çalışmakta olan akademisyenler (araştırma görevlisi, uzman, okutman, doktor öğretim üyesi, doçent, profesör) oluşturmaktadır. Alınan izin gereği ilgili üniversiteler tam isminin kullanılmasını istememişlerdir. Görece yoksunluk düzeyi ile algılanan stres arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan bu çalışmada uygulama aşamasına geçmeden önce ilgili üniversitelerden 2019 yılında çalışan akademisyen sayısı alınmıştır. 2019 yılında çalışmakta olan akademisyen sayısı ise toplamda 5752'dir. Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan araştırma formuna bağlı kalınarak 8 Mayıs 2019- 2 Haziran 2019 tarihleri arasında bireylerle yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda toplanmıştır. Araştırma formunun ilk sayfasında; araştırmanın amacı, araştırmaya katılımın araştırmacı için önemi, verilen cevapların gizliliği, katılımın tamamıyla gönüllü olduğu ve araştırmacıyla irtibat hakkında katılımcılara ön bilgi verilmiştir. Her bir görüşme ortalama 7 dakika sürmüştür.

Araştırmanın örnekleme dahil edilecek birey sayısı (n), evren sayısı bilinen basit rastgele örneklem formülünden yararlanılarak 360 olarak bulunmuştur. Bu sayı örnekleme alınacak minimum birey sayısını belirtmektedir (Saka, 2004). Sonuç olarak toplamda 507 ankete ulaşılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada, veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan anket üç bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde katılımcıların cinsiyet, uzmanlık alanı, unvan gelir seviyesi algısı ve medeni durumunu belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

Algılanan Stres Ölçeği: Çalışmada Cohen ve diğerleri (1983) tarafından geliştirilen, Eskin ve diğerleri (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan; "Yetersiz Öz Yeterlik Algısı" ve "Stres/Rahatsızlık Algısı" boyutlarından oluşan "Algılanan Stres Ölçeği" (ASÖ) kullanılmıştır. Toplam 14 maddeden oluşan ASÖ kişinin hayatındaki birtakım durumların ne derece stresli algılandığını ölçmek için geliştirilmiştir. Katılımcılar her maddeyi "Hiçbir zaman (0)" ile "Çok sık (4)" arasında değişen 5'li Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirmiştir. Yüksek puan kişinin stres algısının fazlalığına işaret etmektedir.

Görelî Yoksunluk Ölçeği: Bireylerin görelî yoksunluk düzeylerini belirlemeye yönelik Callan ve diğerleri (2011) tarafından geliştirilen "Görelî Yoksunluk Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Yılmaz (2019) tarafından yapılmıştır. "Görelî Yoksunluk Ölçeği" 6 maddeden oluşan bir ölçek olup; puanlaması, "Kesinlikle Katılmıyorum" 1 puan; "Katılmıyorum" 2 puan; "Biraz Katılmıyorum" 3 puan; "Biraz Katılıyorum" 4 puan; "Katılmıyorum" 5 puan ve "Kesinlikle Katılıyorum" 6 puan" şeklindedir. Ölçekte 2. ve 4.soru ters kodlama gerektirmektedir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmaya ilişkin toplanan veriler IBM SPSS Statistics 23.0 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışma verileri değerlendirilirken kategorik değişkenler için frekans dağılımı (sayı, yüzde), sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, minimum, maksimum) verilmiştir. İki gruba sahip kategorik değişkenler arasındaki farkın incelenmesinde bağımsız örneklem t testinden, ikiden fazla gruba sahip kategorik değişkenler arasındaki farkın incelenmesinde ise "tek yönlü varyans analizi" (ANOVA) kullanılmıştır. İki sayısal değişken arasındaki ilişkinin incelenmesinde ise pearson korelasyon analizinden yararlanılmıştır.

Ölçeklerin güvenilirliğine ilişkin olarak Cronbach's alfa değeri hesaplanmıştır. Bu değerler genelde kabul edilebilir değer olan 0,70'ten (Nunnally, 1978,s.245-246) yüksek olarak belirlenmiştir. Görelî yoksunluk ölçeği için Cronbach's alfa değeri 0,77; algılanan stres ölçeği için ise 0,84 olarak saptanmıştır.

4. BULGULAR

Akademisyenlerin görelî yoksunluk duygusu ile algıladıkları stres düzeylerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, katılımcıların %50,3'ünün erkek, %35,5'inin sosyal bilimler alanında olduğu belirlenmiştir. Bireylerin unvanları incelendiğinde; %24,7'sinin doktor öğretim üyesi, %22,3'ünün araştırma görevlisi, %19,5'inin doçent, %10,4'ünün öğretim görevlisi ve %7,3'ünün uzman/okutman olarak belirlenmiştir. Araştırmaya alınanlar arasında gelir düzeyi algısı orta (%63.1) olanlar ve bekarlar (%59.2) önde gelmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların Bireysel Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişkenler	Gruplar	Sayı	%
Cinsiyet	Kadın	252	49,7
	Erkek	255	50,3
Uzmanlık Alanı	Fen Bilimleri-Mühendislik	172	33,9
	Sosyal Bilimler	180	35,5
	Sağlık Bilimleri	90	17,8
	Güzel Sanatlar	65	12,8
Unvan	Araştırma Görevlisi	113	22,3
	Uzman/Okutman	37	7,3
	Öğretim Görevlisi	53	10,4
	Doktor Öğr. Üyesi	125	24,7
	Doçent	99	19,5
	Profesör	80	15,8
Gelir Seviyesi Algısı	Düşük	28	5,5
	Orta	320	63,1
	Yüksek	159	31,4
Medeni Durum	Bekar	340	67,1
	Evli	167	32,9
Toplam		507	100,0

Araştırmaya katılan bireylerin görelî yoksunluk puan ortalamasının (25,38±5,26) yüksek düzeylere yakın olduğu görülmektedir. Bireylerin algılanan stres düzeyleri puan ortalamasının ise (37,27±4,88) yüksek düzeyde olduğu görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Görelî Yoksunluk ve Algılanan Stres Tanımlayıcı İstatistikleri

	Min-Max	Ort.	Std. Sapma
Görelî Yoksunluk	6-36	25,38	5,26
Algılanan Stres	0-56	37,27	4,88

Tablo 3'te akademisyenlerin görelî yoksunluk ve algılanan stres düzeyleri puan ortalamalarının sosyo-demografik değişkenlere göre karşılaştıran t-testi ve anova sonuçları bulunmaktadır. Araştırmada katılımcıların görelî yoksunluk puan ortalamaları cinsiyet ($p<0,05$, $t=1,341$) ve gelir seviyesi algısına ($p<0,05$, $F=5,372$) göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir (Tablo 4).

Görelî yoksunluğa ilişkin puan ortalamaları incelendiğinde; erkeklerin (26,76±5,362) ve düşük gelir düzeyi algısına sahip olanların (26,96±5,674) görelî yoksunluk puan ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksek olarak saptanmıştır (Tablo 4).

Katılımcıların görelî yoksunluk puan ortalamaları uzmanlık alanı ($p>0,05$, $F=4,702$); unvan ($p>0,05$, $F=0,089$) ve medeni duruma ($p>0,05$, $F=6,637$) göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (Tablo 4).

Araştırmada katılımcıların algılanan stres puan ortalamaları uzmanlık alanı ($p<0,05$, $F=7,572$); unvan ($p<0,05$, $F=4,358$) ve medeni duruma ($p<0,05$, $F=5,726$) göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir (Tablo 4).

Algılanan strese ilişkin puan ortalamaları incelendiğinde; uzmanlık alanı güzel sanatlar olanların (39,25±6,233), doçentlerin (40,45±4,139) ve evli olanların (38,09±4,976) algılanan stres puan ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksektir (Tablo 4).

Katılımcıların algılanan stres puan ortalamaları cinsiyet ($p>0,05$, $t=6,377$) ve gelir seviyesi algısına ($p>0,05$, $F=5,372$) göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Katılımcıların Değişkenlere Göre Göreli Yoksunluk ve Algılanan Stres Düzeyi Puanları

		Görel Yoksunluk			Algılanan Stres		
Değişkenler		Ort.±S.S.	t / F	p	Ort.±S.S.	t / F	p
Cinsiyet	Kadın	23,82±5,725	1,341	0,002**	37,96±5,185	6,377	0,421
	Erkek	26,76±5,362			31,08±4,091		
Uzmanlık Alanı	Fen Bilimleri-Mühendislik	25,14±5,323	4,702	0,313	21,73±5,088	7,572	0,000*
	Sosyal Bilimler	28,23±6,189			28,52±3,089		
	Sağlık Bilimleri	23,20±5,808			33,73±4,103		
	Eğitim Bilimleri						
	Güzel Sanatlar	22,48±6,132			39,25±6,233		
Unvan	Araştırma Görevlisi	29,16±5,087	0,089	0,915	28,89±6,977	-4,358	0,000*
	Uzman/Okutman	19,83±4,185			29,78±4,126		
	Öğretim Görevlisi	21,47±5,697			31,81±5,075		
	Doktor Öğr. Üyesi	25,82±4,478			39,06±4,059		
	Doçent	25,43±7,193			40,45±4,139		
	Profesör	24,79±3,456			28,74±4,135		
Gelir Seviyesi Algısı	Düşük	25,98±6,152	5,372	0,002**	42,43±5,134	7,864	0,143
	Orta	25,36±5,674			38,16±6,124		
	Yüksek	23,65±6,782			30,62±6,221		
Medeni Durum	Bekar	25,14±5,478	6,637	0,135	31,81±5,118	5,726	0,001*
	Evli	21,70±5,795			38,09±4,976		
	Birlikte yaşıyor	23,88±4,183			29,68±6,889		
	Boşanmış/ayrı yaşıyor	28,35±5,424			25,69±4,949		

Görel Yoksunluk ile algılanan stres düzeyi arasındaki ikili ilişki, değişkenler arası korelasyon katsayıları ile belirlenmiştir. Buna göre; görel yoksunluk ile algılanan stres arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur ($r=0,701$) ($p<0,01$) (Tablo 5).

Tablo 5. Görel Yoksunluk ile Algılanan Stres Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Algılanan Stres
Görel Yoksunluk	r	0,701
	p	0,000*

* $p<0,05$

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Görel yoksunluk ile algılanan stres arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu araştırmada; akademisyenlerin görel yoksunluk puan ortalamasının yüksek düzeylere yakın olduğu; algılanan stres puan ortalamasının ise yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Günümüz koşullarında stresin nedenleri olarak işsizlik, ekonomik sıkıntılar, kişilerarası ilişkilerin bozulması, ailevi sorunlar, çalışma ortamındaki çeşitli faktörler düşünülebilir. Ayrıca akademisyen olmanın getirdiği zorluklar da göz önüne alındığında sonuçların yüksek düzeylerde olması şaşırtıcı değildir. Inoue ve diğerlerinin (2019) araştırmasında, katılımcıların orta düzeyde strese ve görel yoksunluğa sahip olduğu belirlenmiştir. Tomruk'un (2014) araştırmasında akademisyenlerin stres düzeylerinin orta ve orta üstü düzeyde olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Tekin ve diğerlerinin (2019) çalışmasında akademisyenlerin stres düzeylerinin düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir. Çalışma sonuçları arasındaki farklılık örneklem farklılığından kaynaklanabilir. Ayrıca literatür bulgularındaki tutarsızlığın bir diğer nedeni ise araştırmaların, algılanan stresi ve görel yoksunluk kavramlarını farklı içeriklerle tanımlamaları olabilir. Örneğin Inoue ve diğerleri (2019) görel yoksunluğu çeşitli ev eşyalarına sahip olup olmama ve duyulan eksiklik sonucu oluşan yoksunluk olarak belirlemişlerdir.

Araştırmada akademisyenlerin görelî yoksunluk puan ortalamaları cinsiyet ve gelir seviyesi algısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir. Görelî yoksunluğa ilişkin puan ortalamaları incelendiğinde; erkeklerin puan ortalamaları kadınlara göre daha yüksek olarak saptanmıştır. Crosby (1982), çalışan kadın ve erkeklerle cinsiyet, yüksek/düşük çalışma statüsü, çocuk sahibi olup olmama ve medeni durum değişkenlerini temel alarak yaptığı bir çalışmasında, nesnel olarak kadınların erkeklere oranla daha dezavantajlı olmalarına karşın, yoksunluk algılamadıkları sonucuna varmıştır. Crosby bu çalışmasının sonuçlarını, yoksunluk algısının özneliği ile ilgili olmakla birlikte, kadınların yaşamlarını iş yaşamı, ev yaşamı gibi parçalara ayırarak algılama eğiliminde oldukları ve bu çoklu rollerin herhangi bir rolle ilgili olarak ortaya çıkabilecek hoşnutsuzluğa karşı koruma sağladığı yorumunu yapmaktadır. Ayrıca yoksunluğun görelî olma boyutu (Crosby, 1976; Runciman, 1966), yani durumun öznel karşılaştırma ve öznel değerlendirmelere dayanan algısal bir süreç olması bu farklılaşmamayı açıklayabilir. Çalışmada düşük gelir düzeyi algısına sahip olanların görelî yoksunluk puan ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksek olarak saptanmıştır. Yoksunluk düzeyinin tespit edilmesinde gelir seviyesi önemlidir; çünkü gelir kişinin mal tüketebilme yeteneğini göstermektedir. Kişinin yaşadığı toplumun içindeki göreceli konumunu belirlemede o toplum içindeki gelir dağılımı önemlidir. Gelir dağılımının adaletsiz olması, o grup içinde kendini yoksun hissedenden çok kişinin olmasına yol açacaktır Yitzhaki (1979). Bu sebep gelirin düşük olması, bireysel düzeydeki sosyoekonomik karşılaştırmalara dolayısıyla görelî yoksunluğa sebep olmaktadır.

Araştırmada katılımcıların algılanan stres puan ortalamaları uzmanlık alanı, unvan ve medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir. Algılanan strese ilişkin puan ortalamaları incelendiğinde; uzmanlık alanı güzel sanatlar olanların algılanan stres puan ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksektir. Korkmaz'ın (2019) araştırmasında ise uzmanlık alanı açısından stres düzeyleri, fen bilimlerinde yüksek düzeyde bulunmuştur.

Algılanan strese ilişkin puan ortalamaları incelendiğinde doçentlerin algılanan stres puan ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksektir. Doçentlerin iş yüklerinin (ders saati, araştırma bilimsel araştırmaya zaman ayırma, makale yazma gibi) fazla olması, unvan elde etmede yaşadıkları sıkıntılar gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaları gibi faktörlerin strese neden olduğu düşünülmektedir. Korkmaz'ın (2019) araştırmasında da öğretim üyelerinin stres düzeylerine ilişkin algıları ile unvan değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür ($p<0.05$). Unvan açısından doçentlerin yüksek; profesörlerin ise düşük düzeyde strese sahip oldukları görülmüştür. Tomruk (2014) araştırmasında unvan dağılımına göre, en yüksek stres derecesine araştırma görevlilerinin sahip olduğu görülmektedir. Gezer'in (2008) çalışmasında ise stres grupları açısından yapılan değerlendirme sonuçlarına göre öğretim elemanlarının akademik unvanları stres açısından anlamlı bir farklılık yaratmamıştır.

Algılanan strese ilişkin puan ortalamaları incelendiğinde; evli olanların algılanan stres puan ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksektir. Uzun ve düzensiz çalışma saatleri, yükselmek için kriterleri yerine getirme zorunluluğu sebebiyle mesai saatleri dışında çalışma zorunluluğunun iş-aile rolleri arasında çatışmaya sebep olduğu ve yaşanan bu güçlüklerin de strese sebep olduğu düşünülebilir. Tomruk (2014) çalışmasında araştırma sonuçlarına benzer şekilde evlilerin bekârlara göre stres derecesinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Gezer (2008) ve Yusoff ve Azam'ın (2014) araştırmasında ise araştırma sonuçlarından farklı olarak algılanan stresin evli öğretim elemanları lehine olduğu sonucu çıkmıştır.

Görelî yoksunluk ile algılanan stres arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur. Buna göre görelî yoksunluk arttıkça kişilerin algılanan stres düzeyleri de yükselmektedir. Görelî yoksunluğun sosyal ve algısal bir olgu olduğunu dikkate aldığımızda, bu bulgu beklentiler doğrultusundadır. Özdemir (2019) araştırmasında araştırma sonuçlarına paralel olarak düşük seviyede yoksun örnekleme kişilerin daha düşük bir seviyede stres algılamışlardır. Bu sonuç ile eşit ve adil olmayan sonuçların algılanışı sonucunda oluşan yoksunluk duygusunun akademisyenlerde strese yol açtığı düşünülebilir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre;

Görelî yoksunluk ile algılanan stres arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu araştırmada; akademisyenlerin görelî yoksunluk puan ortalamasının yüksek düzeylere yakın olduğu; algılanan stres puan ortalamasının ise yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Ayrıca görelî yoksunluk ile algılanan stres arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur. Buna göre görelî yoksunluk arttıkça kişilerin algılanan stres düzeyleri de yükselmektedir. Üniversiteler, bilginin üretildiği ve paylaşıldığı, buna ilişkin

sorumluluğu üstlenen önemli örgütsel yapılardır. Bu sebeple akademisyenlerin streslerinin azaltılması, yoksunluk yaşamalarının engellenmesi üniversitelerin hedeflerine ulaşma konusunda büyük önem taşımaktadır. Üniversitelerin, bünyesinde barındırdıkları akademisyenlerin çalışma koşullarını iyileştirme konusunda gerekli planlamayı yapmaları kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu doğrultuda yapılabilecekler çalışma saatlerinin ayarlanması, iş planı ve organizasyonun yapılması böylece stres ve yoksunluk düzeylerinin azaltılması sağlanabilir. Ayrıca akademik unvan kazanma yollarının açılması, kadro güvencesinin sağlanması, iş kaybetme korkusunun azaltılması, iş yükünü azaltıp daha fazla araştırma yapma imkânı sağlanması; ayrıca çalışmada düşük gelir düzeyi algısına sahip olanların görece yoksunluk puan ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksek olarak saptandığı göz önüne alındığında ücretlerin iyileştirilmesi gibi düzenlemeler yapılması da katkı sağlayacak eylemler olacaktır.

Çalışmada edinilen bulgular araştırmacılara ve uygulayıcılara faydalı olma potansiyeline sahiptir. Ayrıca araştırma bulguları akademisyenlerin öz-farkındalıklarını artırabilir ve kişilere olumsuz durumlara yönelik gösterdikleri bilinçli tepkileri düzenleme konusunda yardımcı olabilir. Mevcut çalışmanın alanda çalışan araştırmacılara ve uygulayıcılara sağladığı katkılara ek olarak, kısıtlılıkları da dikkate alınmalıdır. Bu kısıtlılıkların en önemlisi, araştırmaya iki üniversitenin dahil edilmesidir. Gelecekte yürütülecek çalışmalar, daha geniş örnekleme yürütülmelidir. Mevcut hipotezlerin farklı demografik özelliklere sahip katılımcı profillerinde test edilmesi edinilen bulguların genellenebilirliğini ve güvenilirliğini artırmakla birlikte yaş, eğitim seviyesi ve gelir düzeyi gibi demografik bilgilerin örnekleme içerisinde çeşitlenmesini sağlayarak değişkenler arasındaki ilişkilere dair daha detaylı bir bilgi sunulabilir.

Son olarak, araştırmada kişisel görece yoksunluk üzerinde durulmuştur. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda grup düzeyinde görece yoksunluğa odaklanmak ve bu durumu olası ilgili değişkenlerle test etmek alanyazındaki bulguları geliştirecektir.

Özetle, bu araştırmaya kadar akademisyenlerde görece yoksunluk ile stres ilişkisine odaklanan bir çalışmaya rastlanmamıştır ve bu anlamda bu çalışma ulusal ve uluslararası akademik dünyadaki bilgilere önemli katkı sağlamakta olup; çalışmanın bulguları ilgili alanyazını tamamlayıcı niteliktedir.

KAYNAKLAR

- Aytaç, M., Aytaç, S., Fırat, Z., Bayram, N. ve Keser, A. (2001). *Akademisyenlerin çalışma yaşamı ve kariyer sorunları*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Araştırma Fonu İşletme Müdürlüğü. Proje no: 99/29
- Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (2013). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Beshai, S., Mishra, S., Mishra, S. ve Carleton, R.N. (2017). Personal relative deprivation associated with functional disorders via stress: An examination of fibromyalgia and gastrointestinal symptoms. *PLoS ONE*, 12 (12) 1-14.
- Budak, S. (2001). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Callan, M. J., Sheard, N. W., Olson, J. M. (2011). Personal relative deprivation, delay discounting, and gambling. *Journal of Personality and Social Psychology*. 101 (5), 955-973.
- Cohen, S., Kamarck, T. ve Mermelstein, S. (1983). A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 24, 385-396.
- Crosby, F. J. (1976). A model of egoistical relative deprivation. *Psychological Review*, 83, 85-113.
- Crosby, F. (1982). *Relative Deprivation and Working Women*. New York, Oxford University Press.
- Davis, J. A. (1959). A formal interpretation of the theory of relative deprivation. *Sociometry*, 22, 280-296.
- Ellez, A.M. (1999). *Öğretim Elemanı İş Stresi ve Başarı Güdüsü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Eskin, M., Harlak, H., Demirkıran, F. ve Dereboy, Ç. (2013). Algılanan stres ölçeğinin türkçe'ye uyarlanması: güvenilirlik ve geçerlik analizi. *New/Yeni Symposium Journal*, 51(3), 132-140.

- Gillespie, N. A., Walsh, M., Winefields, A. H., Dua, J. ve Stough C. (2001). Occupational stress in universities: staff perceptions of the causes, consequences and moderators of stress. *Work and Stress*, 15 (1), 53-72.
- Gökgöz, H. (2013). Stresin Çalışanların Performansı Üzerine Etkisi: Öğretim Elemanları Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Gordon, D., ve Spicker, P. (1999). *The International Glossary on Poverty*. London, Zed Books.
- Inoue, Y., Howard, A. G., Yazawa, A., Kondo, N. ve Gordon-Larsen P. (2017). Relative deprivation of assets defined at multiple geographic scales, perceived stress and self-rated health in China. *Health & Peace*, 1-7.
- Korkmaz, C. (2019). Öğretim Üyelerinin Akademik Unvanlarına Yönelik Algıları İle İş Stresi Arasındaki İlişkinin Analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Theory*. New York, McGrawHill.
- Özdemir, F. (2019). Relationship between Coping Strategies and Subjective Well-Being at Different Levels of Relative Deprivation. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(Suppl 1):234-245.
- Runciman, W.G. (1996). *Relative Deprivation and Social Justice*. Berkeley and Los Angeles, University of California Press.
- Saka, O. (2004). Araştırma Evreleri II Araştırmalarda Deneklerin Seçimi. *Türkiye Acil Tıp Dergisi*, 4 (2), 81-85.
- Stouffer, S. A. (1949). An analysis of conflicting social norms. *American Sociological Review*, 14 (6), 707-717.
- Tekin, E., Yazgan Çilesiz, Z. ve Gede, S. (2019). Farklı meslek gruplarında çalışanların algılanan stres düzeyleri ve stresle başa çıkma tarzları üzerine bir araştırma. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 79-89.
- Tomruk, Z. (2014). *Akademisyenlerde Stres Kaynakları, Stres Durumunda ve Stresle Başa Çıkma Gösterilen Davranışların İlişkisi - Yakın Doğu Üniversitesi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yusoff, R. B. M. ve Azam, K. (2014). Perceived sources of stress among faculty members of comsats institute of information technology, Pakistan. *Journal of Management Info*, 4 (1), 125-146.
- Walker, I. ve Smith, H. J. (2002). Fifty Years of Relative Deprivation Research. I. Walker ve H. J. Smith (Ed.). *Relative Deprivation: Specification, Development, and Integration*, New York, Cambridge University Press, 1-9.
- Yavuz, M., Akça, M.(2018). Çatışma, Stres, Tükenmişlik ve İşten Ayrılma Niyeti: Medeni Durum ve Cinsiyete Göre Farklılıkların İncelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10 (2), 827-846.
- Yenel, F. (2008). Stres Veren Yaşam Olaylarının, Öğretim Elemanlarının, Depresyon ve Tükenmişlik Düzeylerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yılmaz, N. (2019). Hastanelerde Çalışan Kurum Ev İdaresi Personelinin Göreli Yoksunluk Duygusunun Performansa Etkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yitzhaki, S. (1979). Relative deprivation and the gini coefficient. *The Quarterly Journal of Economics*, 93(2), 321-324.